

Biblija je umjetnina! A gdje je umjetnik?

Danijel Berković

Biblijski institut, Zagreb

danijel.berkovic@zg.t-com.hr

Biblija i biblijski prijevodi

Dobro je da se još uvijek, makar iz ovih ili onih razloga, uzvitla prašina kada je riječ o novim prijevodima Biblije na hrvatski jezik. Za nadati je da se radi o onoj narodnoj da se iza dobrog konja diže prašina. I ne samo to. Uvijek i posvuda bilo je prašine kada se stvarao neki novi prijevod Biblije. U povijesti, na europskim prostorima to se redovito i svima događalo, ne samo Hrvatima. Novi biblijski prijevodi, ili ponovna revidirana izdanja uvijek iznova unosili su dinamiku, pa i kontroverze na raznim razinama nacionalnog života.

Kod nas, ne tako davno, tek što je izašlo revidirano izdanje vrhbosanskog sarajevskog nadbiskupa Šarića, u izdanju Hrvatskog biblijskog društva (HBD), još se ni tiskarska boja nije osušila na stranicama tog biblijskog izdanja, a velikim naslovom u medijima bilo je to popraćeno kao „Ustaška Biblija podijelila Crkvu“ i „Skandalozno izdanje Svetog pisma“ (Globus, br. 847). Tada se to proglasilo i rehabilitacijom jednog ustaškog klerika. A onda, vidi čuda, autori tog novinarskog teksta našli su iz nekog razloga za shodno pripomenuti da je to izdanje kontroverzno i zbog toga jer „dimenzijama, koricama i fontom jako nalikuje Bibliji što je već gotovo četiri desetljeća izdaje zagrebačka Kršćanska sadašnjost“. Što je postala tobože briga kako će na to reagirati prosječni hrvatski kupac i čitatelj Svetog pisma? S druge strane, za neke povijesno važne i jezično vrijedne hrvatske biblijske prijevode, mnogi ljudi od struke jedva znaju da i postoje, o čemu osobno svjedočim, istražujući jedan takav stariji hrvatski biblijski prijevod iz vremena Ilirskog preporoda (vidi *Glas koncila* 38/2008).

Kako god da bilo, ovakva dinamika, makar se povremeno podizala i prašina, dobra je i potrebna. Istini za volju, nije uvijek baš sve predmet jezikoslovlja i stvarne skrbi za Biblijom kao Riječi Božjom. Ima naravno drugih interesnih područja koja se podvuku i zavuku pod krinku stručnih interesa. Tako se kroz medije proturaju i takvi tekstovi-vijesti kao što je bila ova o tzv. „ustaškoj Bibliji“. Kako to da se toga nitko nije sjetio i u proteklih više od pola stoljeća i pisao o

vrhbosanskom nadbiskupu Šariću, pa onda i o njegovom životnom biblijskom radu? Prije ovog revidiranog izdanja bilo je nekoliko izdanja Šarićeva prijevoda Biblije.

Je li Biblija uporabni tekst ili umjetnina?

Povodom novog hrvatskog prijevoda Biblije, u pripremi Hrvatskog biblijskog društva (HBD), uz spomenute reakcije na taj projekt stigla je nedavno još jedna. U mnogo čemu reprezentantna za jedan stav odnosa prema Bibliji. Zvonimir Mrkonjić, jedan od suradnika na Zagrebačkoj Bibliji objavio je u časopisu za kulturu i književnost, *Gordogan* (2008/2009) svoje viđenje novog hrvatskog prijevoda.¹ U tom tekstu Mrkonjić izražava bojazan da će Biblija kao umjetnina biti okljaštrena, na morfosintaktičkoj pa onda i na leksičkoj razini, i to prije svega zbog izostavljanja starijih jezičnih stanja (aorist, pluskvamperfekt).

S obzirom da taj njegov osvrt moguće širokoj publici nije dostupan, prilažem nešto opširniji izvadak iz tog teksta. Mrkonjić dakle ovako zbori:

Ne bez zlobe mislim na nevolje kreatora nove Biblije kada budu došli do kamena spoticanja: kako će se znojiti od napora da prevedu ovu razmjerno bezazlenu metaforu, recimo s predmet spora. A cijela bi se Biblija mogla zapravo definirati za neke kao kamen spoticanja s kojim nije lako izići na kraj.

U čemu je problem? U tome što, prema projektu prevodilaca najnovije Biblije, treba ukloniti iz nje sve što odudara od glatkog i neupitnog upotrebnog stila, pod izlikom da sve to priječi prenošenju teksta korisnicima. To bi se moglo zaključiti već iz programskog naslova teksta Mate Zovkića, prevodioca ogleदनog odlomka Knjige o Tobiji: "Bez usiljenih aorista i imperfekta." Sudimo li po Zovkićevoj dosjetci, odzvonilo je većini djela hrvatske književnosti – ukoliko ne budu eutanizirana po Zovkićevu receptu.

Osnovni spor između nas koji bismo se mogli nazvati pobornici i autori Zagrebačke Biblije i pobornika Biblije Hrvatskog biblijskog društva (HBD) u tome je što Bibliju ne smatramo upotrebnim tekstom, nego umjetninom. Drugim riječima upotrebnim se tekst može osloboditi svega što priječi izravno razumijevanje poruke, ali to ne vrijedi za umjetninu. Umjetnini ili umjetničkom tekstu potrebno je za prenošenje njegove poruke sve ono što Biblija HBD

1 Zvonimir Mrkonjić, redovni je član HAZU, književnik i dramaturg; bogato nagrađivan za svoj književni rad. U svome radnom vijeku objavio je značajan korpus izdanja u poeziji, ali i velik broj prijevoda. Prevodio je filozofiju, od Camusa i Heideggera, pa do poezije W. Shakespeara i drugih velikana europske književnosti. U Zagrebačkoj Bibliji bio je književni suradnik na Starozavjetnim knjigama: *Suci, Job, Izaija, Baruh, Hošea, Jona, Hagaj, Zaharija i Malahija*.

odbacuje, to su dakle aoristi i (pluskvam)perfekti i ono što lektor Biblije Boris Beck smatra zrelim da se zauvijek baci u ropotarnicu. Kao vrhunska umjetnina, Biblija je zakonomjerna za život svakog jezika na koji je prevodi, čuvajući i obnavljajući njegovo bogatstvo i gibljivost“ (Mrkonjić, 2008/09).

Imalo bi se tu štošta prigovoriti Mrkonjićevom osvrtnu. Možda i nije toliko bitno da se Mrkonjić „ne bez zlobe“ veseli tome kako će se ovi „kreatori nove Biblije znojiti od napora“. Je li ovdje riječ o ‘zlobi’ samo kao figuri, da bi se eventualno naglasila stručnost, strukovna i jezična briga oko novog hrvatskog biblijskog prijevoda, ili se stavlja pod znak pitanja jezična i stručna kompetencija prevoditelja ovog hrvatskog prijevoda Biblije. Možebitno je toj ‘zlobi’ razlog i taj što se kreatori nove Biblije, među koje se i sam smijem skromno ubrojiti, nisu s njime savjetovali? Sve su to sada ipak sporedna pitanja, ali se nekako nameću. Ono što se ipak čini spornim jest pogled u samu narav Svetoga pisma. Navedeni tekst naime izražava strah od eutanazije književnosti i Biblije. Jer bi kako kaže autor ovog osvrta, hrvatska književnost mogla biti „eutanizirana po Zovkićevu receptu“ (Mrkonjić). A možda se zapravo ipak radi ne toliko o eutanaziji hrvatske književnosti koliko o eutanaziji Biblije kao Svetog pisma.

Važnost biblijskih prijevoda

U povijesti naroda Zapadnog kulturalnog kruga, u razvoju procesa standardizacije nacionalnih jezika, biblijski prijevodi uvijek su zauzimali posebno mjesto. U slučaju hrvatskog jezika, jezičnih standarda i biblijskih prijevoda, neki prijevodi još uvijek nisu istraženi, a oni koji jesu istraženi, nisu povijesno-kritički dovoljno obrađeni.² Mali je broj onih ljudi koji Sveto pismo čitaju na izvornim jezicima (hebrejskom i grčkom). Broj takvih čitatelja, kod nas skoro pa da se može pobrojati na prste jedne ruke. Ni drugdje nije mnogo drugačije. Tako će vjerojatno i ostati. To nije sporno ili sramotno za jedan narod. Naprotiv, kultura nekog naroda, osobito jezična kultura i bogatstvo literarnog stvaralaštva, mjerila se i još uvijek mjeri baš po bogatstvu i brojnosti biblijskih prijevoda. Zašto bismo mi onda ostali siromašni.

2 O presudnom utjecaju biblijskih prijevoda za nacionalne jezike svjedoče mnoga povijesna europska iskustva. Tako je, recimo, presudan utjecaj na suvremeni engleski jezik odigrao tzv. ‘King James’ (ili *Authorised Version*) prijevod Biblije. U razvoju standardizacije njemačkog jezika imala je tzv. ‘Lutherova Biblija’. Svi ovi biblijski prijevodi, na ovaj ili onaj način, sačinjavali su bazu u razvoju standardizaciji njihovih jezika. Ništa nije drugačije bilo na našem hrvatskom tlu i hrvatskom jeziku. Stoljeća razvoja u nastanku standardnog (ili književnog?) hrvatskog jezika važno mjesto imali su prijevodi Biblije. Dakako, ovi su prijevodi u počecima bili na raznim jezičnim predlošcima – štokavskom, čakavskom ili kajkavskom.

Eutanazija kao predmet spora

Iako su jezikoslovna pitanja biblijskih prijevoda iznimno važna, kamen spoticanja koji nam se ovdje postavio na put nije prvenstveno jezične naravi. Autor o novom hrvatskom prijevodu Biblije govori ističući jezikoslovnu i stilističku tematiku. Njegova skrb da se pazi na Bibliji karakterističan stil, legitimna je i u mnogočemu opravdana. No on na više načina želi dati do znanja i ovo: „Što ostaje od Biblije ako joj se oduzme njezin karakterističan stil i zamjeni drugim, stilski neutralnim i neobilježnim? Odgovor prepuštam čitaocu“ (Mrkonjić, 69). Prije svega, teško se uopće može govoriti o tome i iznjedrati nešto što je „stilski neutralno“. I takav biblijski nekarakterističan stil opet će imati neka svoja stilska obilježja. Uz opravdani naglasak o važnosti biblijskog stila, želimo se samo nadati, da i nakon ovakvih ili onakvih stilističkih intervencija i promjena, Biblija će i dalje ostati Božja riječ. Nadamo se i tvrdo vjerujemo da će upravo to ostati od Biblije, pa ne bi trebalo reći: “Što ostaje od Biblije ako joj se oduzme njezin karakterističan stil.”

Diskusiju oko karakterističnog biblijskog stila treba ne samo akceptirati, nego i njome se ozbiljno baviti. Ali ne tek iz razloga očuvanja Biblije kao umjetnine, nego i zbog same naravi Biblije, kako je doživljavaju kršćani - bitno kao Božju riječ. U toj je Riječi, uz biblijski stil kao literarno obilježje, neodvojiva oznaka i teologija. U najširem smislu ove riječi, Riječ kao Bogojavljanje. U svojem karakterističnom biblijskom stilu Sveto pismo sadrži i neke nezaobilazne teološko-gramatičke obrasce. Ovi se ne bi smjeli previdjeti, izostavljati niti stilski neutralizirati. Samo iz perspektive Staroga zavjeta, uzimam kao primjer presudno važne hebrejske paralelizme i retorička pitanja. I jedno i drugo fundamentalno su važni teološko-gramatički elementi. O teološkoj se pak gramatici kod nas još uvijek daleko premalo govori i piše. Tako sam u svome tekstu „Elementi teološke gramatike...“, želio naglasiti važnost retoričkih pitanja i paralelizama u proroka Izaije kao bitan teološko-gramatički i stilistički element toga proroka (Berković, 2007, 213-228).³

Osim toga na susretima biblijskih prevoditelja, a na leksičkoj i frazeološkoj razini, uporno sam predlagao da ukoliko u stilskom pogledu postoje frazemi ili ideologemi, da u tom pogledu u biblijskim prijevodima ‘zaštitimo’ i teologeme. To su učestale riječi i oni izrazi koje bi prevoditelj lako volio parafrazirati, prilagoditi ili promijeniti, a koji nose osobiti teološki naboj. Svaka takva promjena otkrhnula bi teološku vrijednost nekog biblijskog teksta. Uzmimo za primjer riječ „kruh“ u knjizi o Ruti, gdje se kaže da je „Jahve pohodio narod svoj i dao mu kruha“(Ruta

3 O biblijskom stilu svakako je korisno i valja konzultirati Pranjica i Pranjkića na ovu temu (vidi literaturu).

1,6). Neki bi prevoditelj rado ovdje „kruh“ preveo s „hrana“, ali bi tada sasvim izgubio onu snagu riječi gdje će kasnije u Novome zavjetu Isus za sebe reći „Ja sam kruh života“ ili „Ja sam kruh koji siđe s neba“ (Iv 6,35.41). Riječ „hrana“ bila bi parafraza za teologem „kruh“. Vjerujem da bi se mnogi biblijski prevoditelj složio da u takvim slučajevima ostane riječ „kruh“ kao teologem i ne nadomještava ga se riječju „hrana“. Zapravo, kruh u mnogim biblijskim tekstovima i kontekstu, pa onda i biblijsko-stilistički, nosi dodatno i važno teološko značenje.

Mrkonjićev program ‘zaštite’ Biblije, kao umjetnine, čini mi se nemogućom misijom. Iz dva razloga. Prvi je razlog taj što se metodom konzervacije nastoji ‘ukonzervirati’ nešto živo, a Bibliju smatramo živom Božjom riječi. Drugi je inzistiranje na morfosintaktičkoj razini starim vremenskim oblicima (aorist, pluskvamperfekt); na sintaktičkoj razini na postpozicijama; na leksičkoj razini zadržavanju arhaizama i biblizama. Tako se jednim potezom želi riješiti pitanje biblijskoga prijevoda. Ali i istim potezom Bibliju odmaknuti od vjerničkog puka i „prosječnog čitatelja“. Osim ako je primarni zadatak očuvati umjetninu od korisnika? Treba li se onda u to ime apriorno zalagati za visoki stil i arhaični leksik? Još je sveti Pavao apostol odlučio kršćanima u Korintu doći pristupačnim rječnikom, on veli: „ja, kad dođoh k vama, braćo, ne dođoh s visokim govorom ili mudroču navješćivati vam Božje otajstvo“ (1 Kor 2,1).⁴ Hoćemo li u tekstu Isusovog Govora na gori govoriti da se “Ne žeže svijeća da se stavi pod varičak” (Mt 5,15; Rupčić). Ili bismo ovdje mogli i ‘paliti’ (svijeću) i staviti je pod ‘posudu’? Hoće li Biblija biti više sveti tekst ako ‘užijemo svijeću’ i stavljamo je ‘pod varičak’. I pod cijenu da velika većina čitatelja i ne zna što je ‘varičak’. Reći će netko, neka se onda potrude, založe i potraže. Možda i to! Ali što bi se dogodilo da palimo svijeću i stavljamo je pod posudu (lonac)?

Nekada su biblijski prevoditelji također u svojoj jezikoslovnoj naivnosti ili nepoznavanju sintakse izvornih biblijskih jezika inzistirali na tzv. biblijskom vezničkom *i*. Pa smo tada stilistički dobili okljaštrene tekstove gdje imamo: “**I** reče Bog... **I** bi tako... **I** vidje Bog...” Takvo ikanje stilistički je ne samo nezgrapno, nego i gramatički netočno. Naime hebrejsko *waw* nije uvijek, niti se može uvijek po automatizmu prevoditi s vezničkim *i*, kako su to prevoditelji razumjeli (usp. Pranjковиć, 2006, 27).

Kada smo već kod spominjanja retoričkih pitanja, evo kako Mrkonjić pita i odgovara. Prvo on pita, „u čemu je problem?“. Potom i odgovara: „Osnovni spor između nas koji bismo se mogli nazvati pobornici i autori Zagrebačke Biblije i pobornika Biblije Hrvatskog biblijskog društva (HBD) u tome je što Bibliju ne

4 Jedan je drugi prevoditelj ovdje u želji da izbjegne visoki stil umjesto riječi *otajstvo* upotrijebio riječ *svjedočanstvo*, ali se nije uspio oduprijeti a da u istom kontekstu ne govori o “*uzvišenoj besjedi*”.

smatramo upotrebnim tekstom, nego umjetninom” (Mrkonjić, 69). Pri tome on ni u jednom dijelu nije razjasnio što bi to imalo za značiti ovo: „upotrebnii tekst“. Zar postoji i ‘neupotrebnii tekst’?

Kamen spoticanja čini se nisu ipak toliko jezikoslovna pitanja i jezični spоровi, nego esencijalna narav Biblije. Je li Biblija uporabni tekst ili umjetnina? U kontekstu novog biblijskog prijevoda autor ovog osvрта trebao je pažljivije odvagnuti i pročitati neke pretpostavke prevoditeljskih načela biblijskog prijevoda i HBD-a. Ali i činjenicu da postoje razni tipovi biblijskih prijevoda. Predstavljajući program i načela novog hrvatskog prijevoda, u svom tekstu „Lingvističke teorije prevođenja...“ Božo Lujić, osim što izlaže o načelima biblijskog prevoditeljstva, on tamo pojašnjava i stavove Hrvatskog biblijskog društva i novi hrvatski prijevod. Nije stoga mudro donositi paušalne zaključke temeljem naslova nekog teksta, kao: „moglo bi se zaključiti već iz programskog naslova teksta Mate Zovkića“, i temeljem Zovkićevog osvрта na „usiljene aoriste i imperfekte“ pa onda to cinično proglasiti „Zovkićevom dosjetkom“.

Ono što (Mrkonjiću) ostaje kamen spoticanja i predmet spora jest činjenica što bi ovaj prijevod želio biti usmjeren prema čitatelju. I to prosječnom čitatelju! Zbog toga i djelomično izostavlja starija glagolska vremena. Što je sporno u tome da Biblija bude usmjerena prema (prosječnom) čitatelju? Imamo hrvatskih prijevoda (osobito što se tiče Novoga zavjeta) koji nisu usmjereni samo prema tom (prosječnom) čitateljstvu i snažnije čuvaju karakterističan biblijski stil.

Ne prijeti opasnost da će doći do eutanaziranja književnosti. Postoji pak realna opasnost da se eutanazira Biblija kao živa Božja Riječ, a za hrvatski kršćanski puk to bi u mnogočemu bilo pogubnije.

Umjetnik i atribucija

Za bilo koje umjetničko (remek) djelo, pa čak i djelce, po uzusima autorskih prava važna je atribucija nekog umjetničkog djela. Posebno kod velikih povijesnih likovnih ostvarenja uvijek iznova ulaže se napor da se otkrije pravi autor. Takvome i tome treba pridodati atribuciju, sve u borbi protiv plagijatora i krivotvoritelja. Nedavno je za jedne naše dnevne novine vrsni likovni kritičar iz Londona u razgovoru dao do znanja da jedan od naših najuglednijih muzeja vrvi nazovi-umjetninama i krivotvorinama velikih svjetskih umjetnika. Ili, blaže rečeno, vrlo sumnjivim atribucijama. Narečeni uglednik, zapravo je iskazao otvorenu sumnju da je ta kolekcija umjetnina u većem dijelu zapravo kolekcija krivotvorina. Ako je tome tako, treba kazati da se onda radi o izuzetno dobrim i izrazito kvalitetnim krivotvorinama. Ako se i nakon više desetljeća nije uspjelo (ili nije htjelo) takvo što razotkriti. Dakle, koliko god umjetnina bila visoke kvalitete, toliko je važan, a u datim okolnostima ponekad i važniji, izvorni autor-umjetnik. Uzalud je i kvalitet-

no djelo, ako je krivotvorina. Makar i s očitim i zavidnim sposobnostima umjetnika-krivotvoritelja. Takav ipak i dalje ostaje više krivotvoritelj, nego umjetnik!

Licentia poetica

Licentia poetica ili umjetnička sloboda jest svojevrsna umjetnička dopusnica koja pojedinom autoru dopušta slobode izraza, i u hermenutskom pogledu, izvan i neovisno od tradicionalno zacrtanih interpretacija. Takva umjetnička dopusnica legitimno dopušta da se i o Bibliji govori isključivo kao umjetnini. Bez potrebe da se spominje Bog, u smislu Božje riječi, kao krajnjeg autorstva ove umjetnine. Bog tada postaje samo *deus poesis*, za umjetničke potrebe. Ostaje teološko-semantički nejasan i nebitan. O Bibliji se progovara i iz pozicija *licentia poetica*. To je legitimno, ali nedostatno. Stoga i dalje ostajemo u nedoumici, što točno u kontekstu ove rasprave o Svetom pismu kao umjetnini ima značiti izraz: “uporabni tekst”? Pomalo nam to ovdje zvuči kao nekakav uporabni predmet, neka kuhinjska utensilija! Ako ćemo Bibliju tretirati kao (književnu) umjetninu, nije li ona i tada, u tom užem smislu, ‘uporabni predmet’; u smislu da se uzima u ruke i čita, upija, uživa u njoj, konzumira čak i kao umjetničko djelo. Ili možda Bibliju uzimamo samo kao umjetninu, u smislu povijesno-kulturološkog književnog djela, koja stoji na polici – ili u smislu kulturološko-religijskog identifikatora jednog naroda. Onda smo možda umjetnički narod, ali ne nužno i kršćanski narod.

U odnosu na jezično-književni diskurs oko Svetog pisma, Biblija ima dvojaki karakter, onaj božanski i onaj ljudski. Ona je i Božja i ljudska kreacija. Kršćani ipak primarno pristupaju Bibliji kao iskazu Božje (samo)objave. Stoga je i nazivaju Božjom riječi. Već sam pojam riječ temeljni je iskaz i komunikacijski alat koji obznanjuje samu narav kršćanskoga Boga. To je Bog koji stremi prema komunikacijskoj zajednici sa svojim stvorenjem. To nam neminovno i bitno daje do znanja temeljne odrednice identiteta biblijskoga Boga kao *mysterium tremendum* (Berković, 2007). Kao svojevrsni posredovatelj mnogih Božjih otajstava, prevoditelj Svetog pisma ima stoga dvojaku zadaću. Prenijeti spis ljudskog pisca, i krajnjeg autora, ali tada ne možemo govoriti samo o umjetnini nego i o Božjoj riječi. Možda i jest izazov pred kojim stojimo, čuvanje svetosti teksta, svetog teksta. S jedne strane, u ime široke komunikativnosti, prijeti tekstualna trivijalizacija, s druge konzerviranje i arhaizacija u ime čuvanja svetosti teksta. Kako se s time nositi?

Umjetnički ili kršćanski narod

Nema prijepora niti se sporimo oko toga je li Biblija umjetnina ili nije. No ako bi Biblija i bila (samo) ne-uporabni umjetnički tekst, opet imamo problema. Naime,

u odnosu na Bibliju na našim hrvatskim prostorima, o tome bjelodano svjedoči i tako banalna stvar kao pregled nakladničke i izdavačke djelatnosti u Hrvata. Pogledamo li samo tjednu statistiku broja prodanih primjeraka iz područja beletristike, pokazuje se da i nismo baš „umjetnički“ narod. Kada se toj statističkoj kvoti prodanih primjeraka pridoda ukupan broj prodanih primjeraka Biblija, dodavši tome i biblijsku nepismenost širokih hrvatskih masa, čak i intelektualnog puka - onda ispada da ne samo što nismo baš umjetnički, nego nismo ni kršćanski narod. Makar i bili na predziđu kršćanstva. Jer ako je Biblija primarno umjetnina, a ne uporabni tekst, onda se ta umjetnina izrazito slabo prodaje i konzumira. Kako nije uporabni predmet, onda je za pretpostaviti da hrvatski pragmatični puk, a sada i osiromašeni narod, ne izdvaja za ovu umjetninu, jer ona ionako nema uporabnu vrijednost.

O temeljnim načelima novog hrvatskog biblijskog prijevoda u pripremi Hrvatskog biblijskog društva, Lujčić u svome tekstu daje do znanja da se radi o „komunikativnom i funkcionalnom prijevodu, jer je riječ o misionarskom prijevodu koji je namijenjen ljudima koji žive u ovom sekulariziranom svijetu i koji nisu sposobni razmišljati u uskim kategorijama stručno obojenoga teološkog diskursa koji bi bio razumljiv samo teolozima“. Ja bih ovome dodao, da onda nemaju ni rafiniran i razvijen afinitet za umjetnine. A Bog im ipak treba.

Tekst bilo kojeg biblijskog prijevoda jezično i stilistički svakako ne treba trivializirati. U nekih vrsta biblijskih prijevoda to je iz nekih pragmatičnih razloga realna opasnost. Ponekad se iz tih i takvih razloga osjeća kao da nas je zapljusnuo tsunami biblijskih prevoditelja, kompetentnih i onih drugih. Za rezultat možemo imati naplavine drugorazrednih biblijskih prijevoda. Do neke mjere eventualni protekcionizam u odnosu na biblijske prijevode u takvim slučajevima možda i nije bez razloga. Ipak, tu se ne može niti se smije ići pod cijenu arhaizacije i konzervacije da zaštitimo umjetninu, ali izgubimo živu Riječ.

Umjesto zaključka

Josip Silić, obrazlažući pitanja stila i jezika o književniku-umjetniku i jeziku ovako govori: „Za književnika umjetnika jezik nije oklop koji sputava tijelo već elastična maja koja se povinuje svim našim pokretima“ (2007). U istom se tekstu spominje i kako neki književnici, a ovo se čini i na tragu pogleda koje zastupa u biblijskom prevodilaštvu i Mrkonjić, da postoji „jezik za praktičnu upotrebu“ i „jezik kao sredstvo za izražavanje intuitivnog, estetskog doživljavanja“. Nedvojbeno, Biblija je i tekst 'estetskog doživljavanja', a kao Božja riječ ona mora ostati i bogoobjaviteljski uporabni tekst. Silićevim riječima, jezik nam ne smije biti oklop nego elastična maja. On to ionako već jest, jer svi oklopnici jezika nisu dugog vijeka.

S početka ovog teksta ukazala se potreba da se svakoj povijesno vrijednoj umjetnini jasno dodijeli prava atribucija izvornog stvaratelja, umjetnika. I to stoga kako se ne bismo klanjali krivotvorini, nego njenom krajnjem autoru. Izneseni stav da je Biblija prije svega umjetnina, a ne uporabni predmet iznova se pokazuje i otkriva prava narav ovoga spora. U tom smislu evidentna je sklonost i namjera da se umjetnina konzervira (sačuva), ali ne i da se restaurira (obnovi) za prosječnog čitatelja. Biblija je po mnogočemu za ljudski rod presudna vrhunska jezična umjetnina. Dakako, za svaku vrhunsku umjetninu, osim atribucije, važno je i njeno čuvanje. Ali nikako jedno bez drugoga, i nikako pod cijenu nestanka umjetnika. Govoreći o Bibliji kao o književnosti, u tekstu naslovljenom „Živa ili mrtva Biblija“, don Živko Kustić upozorava i na moguće propuste književnika i seciranje mrtvaca: „Slobodno im je sa svojih stajališta i svojim znanstvenim metodama tu zbirku književnih djela proučavati, ali vjernici će im reći da je to što oni proučavaju mrtva Biblija, tijelo bez duše. Secirajući tu mrtvu Bibliju bez Duha koji ju je proizveo i koji djeluje u zajednici, oni vrše stručnu anatomiju mrtvog tijela“ (Kustić, 2007).

Riječ bez vjere - ostaje nam umjetnina. Riječ koja se događa jest Riječ Božja i ponad umjetnine. To je onda riječ koju „uzmem u ruku i mjerim koliko je teška... i dok je slušam, u meni se nešto događa. Ostavim riječ. Ali nije to više ona ista riječ. Ona je postala teža jer sam je čuo“ (Jörg Zink).

Krajnje je vrijeme da se u slučaju ove apsolutne umjetnine, koja se zove Biblija, pitanje atribucije ne zaobilazi. Ne zapostavljajući i kritičke literarne i stilističke analize, jer ukoliko bismo prepustili da se sa ovako presudno važnim, božanskim tekstom, svatko poigrava i predstavlja kao prevoditeljski autoritet, u ime ovoga ili onoga, slabo nam se piše.

U jednoj hrvatskoj popularnoj kompoziciji pod nazivom „Put ka sreći“, u refrenu te pjesme ponavlja se redak: „kamo je nestao čovjek?“. U kontekstu diskursa oko prijevoda Biblije, pitam se „kamo je nestao Bog?“

Literatura

Berković, Danijel (2009). Aspekti i modaliteti Božje prisutnosti u Starom zavjetu. *Kairos: Evanđeoski teološki časopis*, 3/1, str. 49-69.

Berković, Danijel (2007). Elementi teološke gramatike u čitanju proroka Izaije, u: *Neka iz tame svjetlost zasine*, KS, Zagreb, str. 213-228.

Postoji Biblija na kajkavskom, *Glas koncila* 21/09/2008.

Ustaška Biblija podijelila Crkvu, *Globus*, br. 847, 2/03/2007.

Kustić, Živko (2007). Živa ili mrtva Biblija, *Jutarnji list*, 22/08/2007.

Lujić, Božo (2007). Lingvističke teorije prevođenja i novi hrvatski prijevod Bi-

blije, *Bogoslovska smotra*, Vol. 77 No. 1, str. 59-102.

Mrkonjić, Zvonimir (2008/2009). Nevolje s Biblijom, *Gordogan*, str. 15-18.

Pranjko, Ivo (2006). Hrvatski jezik i biblijski stil, u: *Zbornik radova 34. seminara Zgrebačke slavističke škole*, FF Press, Zagreb.

Pranjić, Krunoslav (1991). *Jezikom i stilom kroza književnost*. ŠK, Zagreb.

Silić, Josip (2006). Funkcionalni stilovi i jezik književnosti, u: *Zbornik radova 34. seminara Zgrebačke slavističke škole*, FF Press, Zagreb.